

ГРИГОРІЙ ВРЕЦЬОНА ПРО ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті простежено основні віхи життя і педагогічної діяльності галицького педагога – Григорія Врецьони. На основі його педагогічної спадщини висвітлено бачення педагога щодо формування виховного ідеалу української молоді. З'ясовано, що основою виховного ідеалу Г. Врецьони стали свобода в індивідуальному і національному розвитку дитини, її праця, навчання і совість.

Ключові слова: Григорій Врецьона, творча спадщина, виховний ідеал, українська молодь, педагог, дитина, національний розвиток.

Kocopey H. Hryhorij Vrecena about the ukrainian young people educative ideal. The life and pedagogical activity basic landmarks of the galychina teacher – Hryhorij Vrecena are traced in the article. On the basis of his pedagogical inheritance the teacher vision about the ukrainian young people educative ideal formation is reflected. It is found out, that G. Vrecena's educative ideal basis became freedom in individual and national child development, its labour, study and conscience.

Key words: Hryhorij Vrecena, creative inheritance, educative ideal, ukrainian young people, teacher, child, national development.

Коцопей А. Григорій Врецена о воспитательном идеале украинской молодежи. В статье прослежены основные вехи жизни и педагогической деятельности галицкого педагога – Григория Врецени. На основе его педагогического наследства отражены мнения педагога относительно формирования воспитательного идеала украинской молодежи. Выяснено, что основой воспитательного идеала Г. Врецени стали свобода в индивидуальном и национальном развитии ребенка, его труд, учеба и совесть.

Ключевые слова: Григорий Врецена, творческое наследство, воспитательный идеал, украинская молодежь, педагог, ребенок, национальное развитие.

Постановка проблеми. Українцям необхідним на сьогодні вбачається повернення до педагогічних поглядів знаних педагогів Прикарпаття з метою їх переосмислення через огляд на сучасне суспільно-політичне життя в нашій державі. Насамперед актуальними в цьому плані є педагогічні думки яскравого представника галицького шкільництва Григорія Врецьони, який відомий перш за все, як неухильний і настійливий прихильник міркувань національної школи, автор низки наукових та методичних праць з питань виховання та навчання молоді, фахового становлення учителя та й освіти загалом. Г. Врецьона завзято захищав право українців мати свою рідну школу, а під освітою вбачав центральний фактор піднесення української нації. Погляди Г. Врецьони на освітні заклади з українською мовою, сформовані на засадах народності, та гуманізації навчально-виховного процесу, уміщують принципи демократизації, збігаються з міркуваннями педагогів-класиків як української так і зарубіжної педагогіки. Цінними з огляду на сьогодні є думки Григорія Врецьони про нерозривність школи із істинними потребами життя молоді, закономірність суб'єктно-суб'єктної співпраці між учнями та вчителями у навчальних закладах, роль батьків та громади в цілому, у розв'язанні певних проблем та завдань щодо виховання української молоді тощо.

Аналіз досліджень. Педагогічна спадщина та ідеї Григорія Врецьони уже були предметом дослідницької уваги низки дослідників. У 1998 р. побачила світ праця Б. Ступарика, у якій представлено життєвий та творчий шлях відомого в свій час педагога на Прикарпатті Григорія Врецьони. Дослідник торкається його педагогічної діяльності, поглядів щодо особи і ролі вчителя. Побіжно у праці розкрито основні засади педагогічної системи Г. Врецьони, яку він описав у повісті «Зоня. Безплатна вчителька...». Так само у книзі вельми обширно проаналізовано громадсько-просвітницьку та видавничу діяльність Г. Врецьони [21]. Заслужують уваги дослідження Х. Косило [16] та С. Вдович [3], котрі на основі педагогічної спадщини галицького педагога проаналізували його погляди щодо трудового виховання. М. Чепіль [22] торкалася педагогічних поглядів Г. Врецьони та його спадщини у контексті вивчення народно-педагогічних засад виховання дітей в українській сім'ї у кінці XIX – першої третини XX ст. Окремими блоками представлений аналіз педагогічної діяльності Г. Врецьони у навчальних посібниках, де водночас узагальнено відтворено його життєвий і творчий шлях [4; 13].

Значна увага педагогічній діяльності Григорія Врецьони приділена на сторінках узагальнених історико-краєзнавчих видань про Винники – місто, у якому народився педагог [1; 6]. Побіжно зазначимо, що нагромадилося чимало досліджень про Григорія Врецьону у соціальній мережі Internet. Тут принагідно згадаємо дописувачів А. Байцара [2], О. Плитус [19] та ін [15; 18].

Отже, бачимо, що педагогічна спадщина та освітня діяльність Григорія Врецьони уже були предметом як деяких наукових досліджень так і темою окремих краєзнавчих розвідок. Однак помітною на сьогодні є відсутність монолітного і ґрунтовного аналізу педагогічних поглядів галицького педагога на виховний ідеал української молоді. Враховуючи подібний стан проблеми, ставимо собі за мету простежити основні віхи життя й педагогічної діяльності Г. Врецьони та максимально повно розглянути його судження щодо змісту, дієвості виховного ідеалу української молоді в другій половині XIX ст. і означити їх актуальність в умовах розвитку сучасної української освіти в складних обставинах суспільно-політичного життя у державі.

Виклад основного матеріалу. Друга половина XIX ст. на землях Прикарпаття характеризується поживленням культурно-громадського життя на західноукраїнських землях, що зумовлюється розвитком української педагогічної преси. В основному це педагогічно-шкільні та церковні часописи, оскільки саме школа і церква стали тими ділянками, у яких найскоріше розвивалася педагогічна праця.

Одним із таких періодичних видань стала «Шкільна часопись», яка виходила у Львові в період 1880 – 1888 рр. Видавцем і редактором двотижневика був Григорій Врецьона. Він народився 8 жовтня 1839 р. у місті Винники. Початкову освіту здобув 1850 р. у місцевого дяка Самойловича після чого продовжив навчання у бурсі Ставропігійського інституту. Спочатку навчався у греко-католицькій взірцевій школі, потім – у бернардинській гімназії, пізніше закінчив дворічні педагогічні курси. На початку 1862 р. ступив на педагогічну ниву як шкільний практикант до взірцевої греко-католицької школи при Народному домі Львова. З 1 березня 1862 р. працював учителем у селі Підгірці Золочівського повіту [14, 1].

З 1877 р. Григорій Врецьона став старшим учителем, а потім заступником управителя в українській школі при чоловічій учительській семінарії у Львові. Попри педагогічну, Григорій Врецьона активно займався й громадською діяльністю: був членом

ряду українських товариств, директором Крайового Кредитового Союзу, одним з організаторів товариства «Просвіта» у Львові.

Г. Врецьона активно публікувався в педагогічних часописах «Учитель», «Слово», «Газета шкільна», «Ластівка», «Діло», «Зоря». У 1885 р. педагог поховав двох синів. Попри важке горе, він почав ще більше працювати. Громіздка педагогічна праця та сумлінне ставлення до своїх освітянських обов'язків дали Григорію Врецьоні багатий матеріал для низки науково-методичних публікацій [14, 1].

Невдовзі, через важку хворобу Г. Врецьона змушений у вересні 1901 р. піти на відпочинок. За багаторічну плідну діяльність, Крайова шкільна рада, враховуючи заслуги педагога, клопотала перед центральним урядом у Відні про нагородження Г. Врецьони Золотим хрестом за заслуги. Помер Григорій Врецьона 2 листопада 1901 р. Похований на Личаківському кладовищі у Львові [14, 1; 17, 3; 20, 3].

Як зазначалося вище, від 13 вересня 1880 р. Г. Врецьона почав видавати учительське періодичне видання «Шкільна часопись». Основною метою часопису стало: *«через працю педагогічно-літературну і стоварішене умилове мужей праці, науки і народолобія образовати ся взаємно для загального і рознійшого ділання на поли просвіти і виховання народного, щоби стати ся сильними єдностею і згодою в науці для будуцього пожитку народу. – Вот той ціли часопись наша обнімати буде: дидактично-педагогічні розправи, оговори з гігієни, репарації до уступів в читанок шкільних, розправи з історії; з науки природи і з господарства»* [23, 1]. Отже, часопис, організований Г. Врецьоною виходив у світ під його редакцією упродовж 10-ти років та користувався значною прихильністю серед люду Прикарпаття. З окресленим виданням співпрацювали такі відомі постаті як О. Барвінський, М. Банах, П. Кирчів, І. Хабаровський, Р. Заклинський, К. Кахникевич, Н. Гладилевич, С. Ковалів. Основною тематикою статей стали проблеми мовного викладання в школі, у яких автори, переважно з учительським ухилом, доводили про потребу навчання дітей рідною мовою і шкідливість навчання чужою [2].

Першочергове місце у газеті «Шкільна часопись» відводилося матеріалам на шкільні, педагогічні, дидактичні теми. Редакція також друкувала методичні розробки уроків.

Важливим у публікаціях «Шкільної часописі» було те, що тема шкільництва на сторінках видання розглядалася у значно ширшому плані, ніж у інших педагогічних часописах, і набирала суспільно-громадського забарвлення. У програмній статті часопису Г. Врецьона акцентував, що основним завданням «Шкільної часописі» буде не лише подальша робота на теренах просвітництва, а й залучення до неї ширшого загалу інтелігенції. Призначення центральної чинної особи на полі просвіти і виховання народу редакція педагогічного часопису відводила вчителю. Цю думку підтверджує вміщена відразу після програмної статті часопису кореспонденція «Учителі і ихь вліяне», у якій повторюються уже традиційні для педагогічної преси слова про те, що місце вчителя народної школи в громаді, поруч із священиком. Редакція «Шкільної часописі» розвивала цю думку, бажаючи вчителю та священику однастайності в культурно-просвітницькій праці [9, 2]. В цілому, дана стаття Г. Врецьони підсумовує, що школа зобов'язана у тісному співробітництві як з родиною так і з церквою включити дитину в історію свого народу, залучити до внутрішніх скарбів нації з метою, щоб у дальшому житті удержати її у межах похвальних звичаїв і традицій батьків, а значить національний момент виступатиме невіддільною часткою людського громадського виховання [8, 169–170]. В цілому педагог розгля-

дає учня як ініціативного учасника виховного процесу, а його працю – незамінним кшталтом гармонійного розвитку особистості. Освіта ж, на думку Г. Врецьони, є центральним фактором піднесення нації, що має забезпечити їй належне місце поміж цивілізованих народів [8, 169–170].

Вагоме значення має стаття Г. Врецьони «Новомодні основні виховання». У міркуваннях автора можна виявити звичаї національного виховання, які співзвучні думкам авангардних європейських педагогів. У вище згаданій праці, Григорій Врецьона відтінив високоідейну систематичність виховання, що могло б вивести український народ на вищий культурний щабель. Визначальною домінантою цієї системи встановлено народність, а методологічною основою – народознавство із такими ключовими засобами як рідна мова, історія і культура власного народу, традиції і звичаї, праця. Вагома роль у зазначеній системі припадає релігії, прикладу батьків і родичів. Обов'язковою ж умовою ефективності системи полягає у сумісній діяльності церкви, школи і громади, підсумком чого стане підростання високоморального, працелюбного, скромного, ощадливого, незалежного, енергійного, величавого до інших українського молодого покоління [10, 145 – 148]. Всиновки Г. Врецьони з цього приводу наступні: *«Тут головне треба плекати і кріпити чесноти нації чи народу, а усувати і поборювати національні пороки, одідичення по предках»*... [10, 148].

Таким чином о основу виховного ідеалу української молоді Г. Врецьона покладав індивідуальні особливості дитини та вимагав прилучати її до самостійності. Педагог додав до чотирьох головних складових гарного виховання (родинний, національний, гуманістичний і християнський ідеали) ще один – свободу в індивідуальному і національному розвитку, свободу праці, свободу навчання і совісті [13, 409]. З цього приводу Г. Врецьона зазначав: *«Виховуймо лиш красні характери, а іменно виховуймо діти на людей дійсно моральні і в повнім значеню слова честних, – а будуть певно окрасою і незаодною надією народа, з котрого вийшли»* [8, 170].

Так само редакція «Школьної часописі» подавала методичні матеріали для учителів. Це були в основному конспекти лекцій на конкретні теми з арифметики, рідної мови, географії та інших шкільних предметів. Авторами цих публікацій були Г. Врецьона, О. Спринь, Р. Заклинський та ін.

Значимо, що зміст матеріалів «Школьної часописі» був підібраний за схемою аналогічних педагогічних періодичних видань таких як «Учитель», «Газета школьна» та інші. Проте трактування обговорюваних у часописі тем помітно поглибилося і розширилось. Особа вчителя на сторінках видання обговорюється з більш вимогливих позицій, акцентується на потребі діяльної участі вчителя у формуванні виховного ідеалу української молоді та розвитку національного шкільництва та вдосконаленні навчально-виховного процесу: *«Добрий учитель має добре імя, його всі знають, його всі любять – і молодий і старий»* [7, 121].

Акцентуємо на тому, що «Школьна часопись» на чолі з Г. Врецьоною зробила вагомий внесок у боротьбі за українську національну школу, у активізації загальнопедагогічного плину, солідаризації моралістичного загалу та сприяла заснуванню у 1881 році Руського Педагогічного Товариства котре стало невідривним елементом національного руху галицьких українців наприкінці XIX – у першій половині XX ст. Воно стало громадською культурно-освітньою організацією, яка основними функціями якого стали заснування українських загальноосвітніх та професійних шкіл, дитячих садків, видання педагогічних журналів, шкільних підручників і посібників [11; 12].

Назагал, звернемо увагу і на те, що Г. Врецьона був активістом шкільного товариства «Поміч», основною функцією якого було навчати малозабезпечену молодь і забезпечувати не лише житлом, одягом та харчуванням, а й підручниками для навчання. За стараннями товариства була зорганізована так звана «Русская образцезабошкола», у якій станом на 1879/1880 навчальний рік перебувало 330 дітей як чоловічої так і жіночої тобто 4 класи хлопців і 5 дівчат. Учительський склад школи дорівнював 11-тьом педагогам. Окрім Г. Врецьони, у школі працювали: Т. Будзиновський, Д. Вінцовський, Р. Заклинський, Г. Зарицький, катехит А. Білецький, К. Остапович, Є. Шеремет, О. Яновська, Ю. Квятковська, Н. Качмар [5, 1].

Висновки. Підсумовуючи скажемо, що постать Григорія Врецьони, а особливо його відданість українській національній ідеї, може слугувати прикладом для будь-якого сучасного українця. Педагог вважав, що процвітання держави залежить в першу чергу від стану національної освіти й виховання, які повинні реалізовуватися через призму співдружності сім'ї, школи, церкви і громади. У своїх працях галицький педагог започатковував теоретичні основи для розбудови національного шкільництва, що сьогодні можуть формувати основи національної освіти й виховання. Складовою його виховного ідеалу молоді стала свобода в індивідуальному і національному розвитку, праці, навчанні і совісті. Водночас в його наукових педагогічних працях знайшли своє обґрунтування й розвиток принципів народності, гуманізму, демократизму, захищеності від партійних впливів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Байцар А. Видатні винників чани : науково-краєзнавче видання / А. Байцар. – Львів-Винники, 2012. – 88 с.
2. Байцар А. Врецьона Григорій Захарович – перший визначний педагог і освітній діяч з Винник / А. Байцар // PLUS. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vinnikiplus.in.ua/publ/21-1-0-623>.
3. Вдович С. Ідея трудового виховання у педагогічній системі Григорія Врецьони / С. Вдович // Проблеми наступності та інтеграції змісту навчання у системі «школа – ПТУ – ВНЗ» : наук.-метод. зб. / [ред. кол. : І. Зязюн (голова), Н. Шунда (заст. голови), Н. Ничкало та ін.]. – Вінниця, 1996. – С. 21–24.
4. Визначні педагоги XIX століття // Українська педагогічна думка. Методичні вказівки [до вивчення курсу «Педагогіка вищої школи і Болонський процес»] / [укладачі : Г. Карпенко, С. Волкова]. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2011. – С. 18–19.
5. Вісти шкільні // Учитель. – Львів, 1880. – Ч. 1. – 8 (20) янв. – С. 1.
6. Влох М. Винники, Звенигород, Унів та довкільні села : історико-краєзнавчий збірник / М. Влох. – Чикаго, 1970. – 526 с.
7. Врецьона Г. Які учитель, такі школи / Г. Врецьона // Газета шкільна. – Львів, 1878. – Ч. 16. – 15 серп. – С. 121.
8. [Врецьона Г.] Новомодні основи виховання (Конець.) / [Г. Врецьона] // Шкільна часопись. – Львів, 1886. – Ч. 22. – 16 (28.) Падолиста. – С. 169–170.
9. [Врецьона Г.] Учителі и ихъ вліяне / [Г. Врецьона] // Шкільна часопись. – Львів, 1880. – Ч. 1. – 13 Вересня. – С. 2.
10. [Врецьона Г.] Новомодні основи виховання / [Г. Врецьона] // Шкільна часопись. – Львів, 1886. – Ч. 19 і 20. – 20 Жовтня (1.) Падолиста. – С. 145–148.
11. [Врецьона Г.] Справи руского товариства педагогічного / [Г. Врецьона] // Шкільна часопись. – Львів, 1881. – Ч. 23. – 1 (13) грудня. – С. 182–183.
12. [Врецьона Г.] Справи руского товариства педагогічного / [Г. Врецьона] // Шкільна часопись. – Львів, 1881. – Ч. 24. – 13 (27) грудня. – С. 190.

13. Врецьона Григорій Захарович // Українська педагогіка в персоналіях – ХІХ століття : навч. пос. [для студ. вищих навч. закл. у двох книгах] / [за редакцією О. В. Сухомлинської]. – К. : «Либідь», 2005. – Кн. 1. – С. 407–413.
14. Григорій Врецьона [Некролог] // Діло. – Львів, 1901. – Ч. 238. – 22 Жовтня (4 Падолиста). – С. 1.
15. Зайченко І. Ідея української національної школи в пресі другої половини ХІХ – початку ХХ століття / І. Зайченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua...>
16. Косило Х. Ідеї трудового виховання у педагогічній спадщині Г. Врецьони та В. Сухомлинського / Х. Косило // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». – № 27. – Ужгород, 2013. – С. 86–89.
17. Новинки // Діло. – Львів, 1901. – Ч. 239. – 23 Жовтня (5 Падолиста). – С. 3.
18. Пахолок Р. Чоловіча освіта на західноукраїнських землях як джерело вивчення гендерного виховання учнівської молоді / Р. Пахолок. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://asconf.com/rus/archive_view/71.
19. Плитус О. Періодичні видання Галичини 1881 – 1939 рр. як важлива джерельна база дослідження бібліотечно-бібліографічної діяльності товариства «Рідна школа» / О. Плитус. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua...>
20. Похоронъ бл. п. Григорія Врецьоны // Діло. – Львів, 1901. – Ч. 240. – 24 Жовтня (6 Падолиста). – С. 3.
21. Ступарик Б. Вчитель-громадянин Григорій Врецьона / Б. Ступарик, Л. Калинчук; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. – 70 с.
22. Чепіль М. Народно-педагогічні засади виховання дітей в українській сім'ї (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.) / М. Чепіль // Педагогічний альманах. – 2010. – Вип. 6. – С. 249–258.
23. Шкільна часопись. – Львів, 1880. – Ч. 1. – 13 Вересня. – С. 1.

Статтю подано до редакції 10.06.2014 р.